

KOMMENTARER: JOHAN EKMAN

Putins misstag

Kriget som Ryssland nu för mot Ukraina är både en kamp mellan stormakter och mellan ideologiska system. Stormaktskampen gäller geopolitiska och ekonomiska intressen. I det spelet blir striden om Ukraina en bit i en konflikt som inbegriper USA, EU, Ryssland och Kina. Samtidigt är det en konflikt mellan liberal demokrati och auktoritär konservatism.

Kombinationen av dessa två dimensioner, som utspelar sig mot bakgrunden av pandemin samt den existentiella utmaning som klimatförändringen representerar, gör konflikten speciellt farlig. Om det endast var en fråga om materiella intressen skulle fred vara lättare att uppnå. Men när ideologin kommer med i kalkylen, blir det fråga om en kamp mellan ”trossystem” som inte är lätt att lösa.

Själva stormaktskampen har pyrt på i flera år till exempel vid Svarta havet och i Sydkinesiska havet, liksom i Mellanöstern. De komplexa orsakssambanden är för mångfacetterade för att gå igenom här, men i korthet kan man säga att det vi nu bevittnar är en kulmination av händelser som ackumulerats sedan åtminstone början av 2000-talet, om inte längre. I en nyligen utkommen bok, *Russia's Road to War with Ukraine* (2022), reder Samir Puri, lektor i krigsvetenskap vid King's College London, förtjänstfullt ut dessa komplexa samband. Puris premisser är grundade i en form av politisk realism som ser makt och strategiska intressen som centrala

koncept för att analysera internationella relationer. Det går att kritisera dylika angreppssätt för att ge för lite agens åt små stater som endast bör acceptera att spelet dikteras av de stora som har mest makt i ett anarkistiskt system av stater. Liksom i de flesta intelligenta analyser, som i stort saknas i dagspressen, utpekas inte någon enskild orsak till tragedin. Enligt hans analys måste kriget även ses som ett led i en konflikt mellan USA och Ryssland och där även USA spelade oförsiktigt, trots att ansvaret för kriget givetvis enbart är Rysslands.

Puri förklarar till exempel hur USA:s entusiastiska stöd för ukrainskt Natomedlemskap skapade orealistiska förväntningar i Ukraina. Han stöder sin bedömning på samtal mellan högt uppsatta amerikanska diplomater och ukrainska politiska ledare, och genomgången visar enligt Puri att amerikanerna ignorerade de verkliga problemen, det vill säga Rysslands potentiella reaktioner på ett medlemskap, och valde att i stället uppmuntra Ukrainas aspirationer på orealistiska grunder. År 2006, när intensiva diskussioner om detta pågick, följde amerikanerna fortfarande linjen att nonchalera ett Ryssland som ansågs vara en förlorarmakt efter kalla kriget utan kapacitet att utgöra ett seriöst hot. Samtidigt var USA inne i en hybris-fas i sin utrikespolitik som också kom att skada landets rykte, inte minst som en följd av den brutala invasionen av Irak 2003 och den då förhärskande illusionen att de

med vapenmakt kunde införa demokrati i ett land. När Ryssland sedan annekterade Krim år 2014 och inledde hybridkrig, visade USA sig dock ovilligt att backa upp Ukraina militärt. Barack Obama var till exempel inte speciellt intresserad av att ge militärt stöd till Ukraina, medan Donald Trumps öppna Rysslandssympatier inte heller gjorde saken bättre ur ett ukrainskt perspektiv.

Samtidigt spelade Ryssland ett cyniskt och farligt spel. Med Putin och Lavrov i spetsen hade landet rent konkret visat att man var beredd att utan pardon använda krig som en förlängning av utrikespolitiken. Medan USA under de neokonservativa krafterna hyste en farligt idealiserad bild av möjligheten att sprida demokrati med vapenmakt, blev Ryssland en förkämpe för en politik som berättigades med nakna maktanspråk. USA:s krigseskapader gjorde landet lätt att porträttera som dubbelmoraliskt, och massiva demonstrationer mot Irakkriget i Europa hade visat att det fanns en stark grogrund för antiamerikanism. Det utnyttjade Ryssland också till fullo i sin propaganda. Genom att peka på USA:s misstag motiverade man sin egen cyniska politik, som om den skulle ha utgjort ett ”ärligt” alternativ till liberala illusioner. Denna linje följde Ryssland skickligt ett tag, inte minst i Mellanöstern. Genom att i Syrien militärt och diplomatiskt stöda Assads regim, som blivit ansvarig för att till exempel använda kemiska vapen för att döda civila, satte Ryssland ner foten. Och västvärlden visade sig oförmöget att svara på Assads normbrott. Det gav vatten på kvarn åt Ryssland som snart åter fäste blicken på Ukraina.

Konflikten vid Svarta havet verkade i Rysslands ögon visa att samtidigt som Ryssland var oförmöget att vända maktbalansen till sin fördel mot Nato som helhet, var landet militärt starkare än Ukraina. Putin, å sin sida, hade under många år intalat sig att ukrainafrågan inte gick att lösa fredligt. Som ett led i den maktpolitiska, nyimperialistiska doktrin som utformats i Kreml, beslöt Putin till slut i februari 2022 att ta ett oåterkalleligt steg genom att inleda ett totalt krig. Måhända var han, i sin bunker i Kreml, förblindad av tron att väst även nu skulle vara ovilligt att agera. Säkerligen var han också övertygad om att den ryska militären lätt skulle knäcka Ukrai-

nas ryggrad och att en ny regim som gick i Rysslands ledband utan problem skulle kunna installeras i Kiev. Därefter var kalkylen kanske att USA och Europa skulle acceptera sakernas tillstånd och endast införa mindre ekonomiska sanktioner som svar.

Men kalkylen slog fel. Invasionen utgjorde ett så flagrant övertramp mot den internationella ordningen att det inte kunde förbises av väst. Ur speciellt USA:s, men också EU:s synpunkt sett, handlade det också om en större fråga. Om Ryssland tilläts invadera, skulle det sända en signal till Kina, som verkligen har kapacitet att på längre sikt utmana hegemonin, att väst inte är beredda att stå emot auktoritära regimer och deras intressen. Putin räknade också fel när han trodde sig få Ukraina på knä. Som så ofta tidigare visade det sig att den som försvarar sig mot ett existentiellt hot är kapabel att slå tillbaka en stark motståndare. Rysslands svar på detta har varit att eskalera konflikten med de vapen man har, inte minst det psykologiskt skräckinjagande kärnvapenhotet. Ukraina betalar nu ett enormt pris för att man står emot ett Ryssland som utan pardon ödelägger och terroriserar landet. Också i resten av Europa förorsakar Ryssland skada genom att bryta energitillförseln och räkna med att det ekonomiska priset för kriget så småningom börjar ifrågasättas av allt fler människor. Samtidigt kan en spricka skapas mellan USA och EU i och med att USA beslutit att med 430 miljarder dollar protektionistiskt stödja amerikansk industri och locka investeringar bort från ett Europa, där höga energikostnader redan minskat på konkurrenskraften. Så medan USA och EU alltså utgör en allians mot de auktoritära regimerna är det alltså skäl att minnas att imperierna har sina egna utrikespolitiska målsättningar, också i väst.

Hur ska vi då orientera oss i detta dystra landskap? I Finland är vi historiskt sett vana att navigera i farliga hav där de stora försöker äta de små. Att idén om Finland som stat så småningom blev till var ju redan det en följd av stormakterna Rysslands och Frankrikes intressefärsuppdelning vid Tilsit, och självständigheten uppnåddes i kölvattnet av första världskriget som utkämpades mellan tidens dominerande imperier. Och under kalla kriget finlandiserade vi oss – efter

att självständigheten hängt på en skör tråd – genom en epok som karakteriserades av ideologisk tudelning i världen. Med facit på hand kan man säga att det gick bra, men samtidigt är det skäl att inte framstå som övermodig. Finland kommer inte att komma undan sin geografi.

Pär Stenbäck kartlägger i sin övergripande översikt i detta temanummer de multipla hot vi står inför och påpekar att det inte går att ge efter för ryska krav om intressesfärer, samtidigt som vi bör vara medvetna om att Ryssland förblir vår problematiska granne också i framtiden. Rabbe Sandelins essä är en nyttig påminnelse om att Rysslandsrelationerna kräver långsiktighet, och att det i sista hand alltid är upp till Finland att själv försvara sig och hantera relationerna med grannen i öster. Ett Natomedlemskap ersätter inte detta faktum. Det är också allt skäl att lyssna på estniska författaren Imbi Paju, som i en intervju för *Nya Argus* menar att Ryssland, på grund av sin oförmåga att hantera sin historia, utgör ett mycket levande hot för europeiska demokratier. Att inte processa sitt förflutna på ett ärligt sätt är livsfarligt. De ryska trupper som gick in i Ukraina leddes på sin ödesdigra väg ackompanjerade av statlig propaganda om att de ingick i en ”de-nazifieringsoperation”. Nu har det visat sig att de själva begår gruvliga brott som går att jämföra med SS-truppernas under andra världskriget.

Krig är farligt också för att det kan eskalera. När man en gång startat det, vet man inte var det slutar. När vad som visade sig vara ukrainska försvarsrobotar av misstag landade i Polen, höll världen andan i några timmar eftersom vi inte visste om missilerna var av ryskt ursprung. Om Nato direkt dras med i kriget är konsekvenserna oförutsägbara. Den mest skrämmande tanken är att kriget eskaleras till den grad att Ryssland använder sig av kärnvapen. I dokumentären *Macron, Europa och kriget*, som följer den franske presidentens försök att stoppa kriget och den första tiden av konflikten, får vi bevittna de bestörta reaktionerna när Putin börjar skramla med kärnvapen. ”Det är inte längre barnlek, det här”, konstaterar veterandiplomaten Emmanuel Bonne, och tillägger att också Frankrike är en kärnvapenmakt. När Macrons stab samlas för att diskutera frågan, gör de det i den bun-

ker där presidenten kan aktivera landets kärnvapen. De går nerför en trappa ovanför vilken ett porträtt av Charles de Gaulle blickar ner mot skaran. Kameran fångar hur klaustrofobisk passagen ner till det möjliga helvetet är. För det kan inte undgå någon av de närvarande, att om ett kärnvapenkrig skulle bryta ut, så är det i en sådan bunker som segrarna i bästa fall får leva resten av sina liv.

Det är kanske i den mörka insikten som hopp ändå går att finna. För en liknande bunker finns säkert också under Kreml, och det ligger kanske något djupt mänskligt i att inte, när allt kommer omkring, vilja ta ansvar för något så fruktansvärt som ett kärnvapenkrig. För inför den totala destruktionsbleknar alla ideologier, ekonomiska vinningar och geopolitiska anspråk.

Vapnen kommer dock att tystna, men inte på de villkor Putin nu ställer. Samtidigt som kriget pågår är det ändå viktigt att minnas att vid sidan om det militära måste det, vilket Laura Lodenius påpekar i sin text, finnas utrymme för att diskutera fred. Trots att det borde stå klart att ett finländskt Natomedlemskap och en beslutsam linje mot Putin krävs för att dämpa upp framfarten av ett Ryssland som paradoxalt nog både är expansivt och historiskt svagt, ska kritisk diskussion om vår utrikespolitik också vara välkommen i den samhällsdebatt som präglar det frisinne en liberal demokrati står för.

Vi hävdar inte att detta temanummer ger uttömmande svar på alla de frågor som nu ligger på bordet – men vi hoppas att texterna öppnar några nya perspektiv för läsarna, och att de perspektiven, trots sitt mörka tema, kan nära ett hopp om en ljusare framtid.

6.12.2022

2023 – nytt år, ny sajt:

nyaargus.fi

ett urval utmärkta artiklar online

+ register över hela vårt innehåll fr.o.m. 1907

